

РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА СОЦИЈАЛНУ ЗАШТИТУ

ИЗВЕШТАЈ
О РАДУ УСТАНОВА ЗА СМЕШТАЈ ДЕЦЕ И МЛАДИХ
ЗА 2014. ГОДИНУ

Београд, јул 2015. године

САДРЖАЈ

УВОД		3
1. НОРМАТИВНИ ОКВИР ЗА ФУНКЦИОНИСАЊЕ И ТРАНСФОРМАЦИЈУ УСТАНОВА ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ		4
2. ПОДАЦИ О УСТАНОВАМА ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ		5
	2.1 Домски смештај у 2014. години	6
	2.2. Додатне делатности установа	7
	2.3. Услуге у локалној заједници	11
	2.4. Људски ресурси у установама за децу и младе	12
3. СТРУКТУРА И КАРАКТЕРИСТИКЕ КОРИСНИКА ДОМСКОГ СМЕШТАЈА У УСТАНОВАМА ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ		15
	3.1. Подаци о корисницима домског смештаја у домовима за децу и младе	17
	3.1.1 Карактеристике корисника према старости, полу, пребивалишту и разлозима смештаја	18
	3.1.2. Корисници према дужини боравка, сметњама у развоју, образовању, контактима са породицом, старатељској заштити и разлозима престанка смештаја	20
	3.1.3. О стручном раду са корисницима домског смештаја	26
	3.1.4 Корисници према изложености насиљу	27
	3.2. Подаци о корисницима домског смештаја у домовима за децу и младе са сметњама у развоју	28
	3.2.1. Корисници према старости, полу, пребивалишту пре смештаја и разлозима смештаја	29
	3.2.2. Корисници према дужини боравка, сметњама у развоју, образовању, контактима са породицом, старатељској заштити и разлозима престанка смештаја	34
	3.2.3. О стручном раду са корисницима домског смештаја	42
	3.2.4. Корисници према изложености насиљу	44
	3.3. Подаци о корисницима домског смештаја у заводима за васпитање деце и младих	45
	3.3.1. Карактеристике корисника према старости, роду, пребивалишту и разлозима смештаја	46
	3.3.2. Корисници према дужини боравка, сметњама у развоју, образовању, контактима са породицом, старатељској заштити и разлозима престанка смештаја	46
	3.3.3. Корисници према изложености насиљу	47
ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ		48

УВОД

Интегралним извештајем о раду установа за смештај деце и младих приказан је рад установа за смештај деце и младих у 2014. години кроз делатности којима се установе баве, услуге које пружају и карактеристике корисника на домском смештају. Извештајем је обухваћено деветнаест установа за смештај деце и младих - једанаест домова за децу и младе, пет домова за децу и младе са сметњама у развоју и три завода за васпитање деце и младих. Поштујући Уредбу о мрежи која установе за децу и младе повезује у једну групу установа, овај извештај приказује рад и кориснике три групе установа за смештај деце и младих.

Интегрални извештај састављен је из три целине и конципиран на начин да се одређене димензије и индикатори за установе и кориснике прикажу и збирно (за све установе за децу и младе) и појединачно (по типу установа), како би се приказале специфичности одређеног типа установа или корисника.

Извештај је сачињен искључиво на основу појединачних извештаја о раду установа за смештај деце и младих у 2014. години који су садржали два дела - наративни извештај и податке у Excel обрасцу за израду годишњих извештаја о раду. Ове податке је прикупио Републички завод за социјалну заштиту.

У првом делу извештаја приказан је нормативни оквир за функционисање и трансформацију установа за смештај деце и младих, односно представљени су основни нормативни акти који уређују услуге смештаја деце и младих у Србији.

У другом делу приказани су основни подаци о раду установа за смештај деце и младих - подаци о домском смештају (капацитети, услови становања, итд.), додатним/другим делатностима, услугама којима се установе баве и људским ресурсима којима установе располажу.

У трећем делу приказани су корисници домског смештаја у установама за смештај деце и младих. Дата су основна обележја корисника (број и структура корисника на смештају у свих деветнаест установа за смештај деце и младих), збирно за све установе, а затим подаци о корисницима домског смештаја појединачно за сваки тип установа - домове за децу и младе, домове за децу и младе са сметњама у развоју и заводе за васпитање деце и младих.

Последњи део извештаја садржи закључке и препоруке превасходно са становишта идентификованих проблема у установама за смештај деце и младих и потреба корисника који су у овим установама.

1 НОРМАТИВНИ ОКВИР

Приоритет реформе система социјалне заштите је деинституционализација, односно трансформација резиденцијалних установа за смештај корисника. У складу са процесом реформи система социјалне заштите процеси у установама су и даље усмерени на реализацију различитих програма, пројеката и активности које имају за циљ подржавање деинституционализације, али и развијање нових услуга које треба да одговоре на потребе деце и младих који су у ризику од институционализације.

Циљ плана трансформације резиденцијалних установа за децу јесте смањење резиденцијалних капацитета за децу, а развијање других облика одговара на потребе заштите деце, као хранитељство и може се закључити да је систем достигао један ниво у којем су циљеви постигнути. Актуелни напори се усмеравају ка развијању квалитета постојећих услуга и даље ширење дијапазона услуга које треба да одговоре на вишеструке потребе деце, али и њихових породица.

Према Закону о социјалној заштити (члан 47.), услуге смештаја обезбеђују се смештајем корисника у:

- 1) сродничку, хранитељску и другу породицу за одрасле и старије (у даљем тексту: породични смештај);
- 2) дом за смештај корисника, укључујући мале домске заједнице (у даљем тексту: домски смештај);
- 3) прихватилиште;
- 4) друге врсте смештаја, у складу са законом.

Домски смештај обезбеђује се кориснику коме се не могу обезбедити останак у породици, услуге у заједници или породични смештај (или није у његовом најбољем интересу). Детету млађем од три године не обезбеђује се домски смештај, осим у изузетним ситуацијама, када за то постоје оправдани разлози, с тим што на смештају не може провести дуже од два месеца, осим на основу сагласности министарства надлежног за социјалну заштиту.

Процес трансформације резиденцијалних установа требало би да буде окончан лиценцирањем установа у складу са Правилником о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, који је ступио на снагу 22.05.2013. године, и Правилником о лиценцирању. Установе имају обавезу да свој рад ускладе са овим правилником до 2016. године. Правилник дефинише заједничке структуралне и функционалне стандарде за све установе и, такође, специфичне стандарде за установе које пружају услугу смештаја специфичним корисничким групама.

Уподобљавање установа са овим правилницима је сложен и захтеван процес, и могу се очекивати тешкоће у окончавању процеса лиценцирања и отпочињања функционисања услуга домског смештаја у складу са Правилником о ближим стандардима, чиме би се и формално - правно окончао процес деинституционализације.

Други значајан нормативни акт којим се ближе дефинише основна делатност установа социјалне заштите за смештај корисника и прецизно одређују капацитети и групе

корисника је Уредба о мрежи установа социјалне заштите. Важећа Уредба о мрежи установа социјалне заштите¹ донета је у марту 2012. године.

Иако Србија нема велики број деце у установама социјалне заштите те се по броју деце у установама сврстава међу европске земље са најмањом стопом институционализације, и поред свих донетих аката неопходних за унапређење функционисања установа за домски смештај, пред системом социјалне заштите у области домског смештаја су још увек бројни изазови.

2 ПОДАЦИ О УСТАНОВАМА ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ

Према Уредби о мрежи установа социјалне заштите („Службени гласник РС“, бр. 16/2012 и 12/2013), у систему социјалне заштите 21 установа пружа услуге смештаја за децу и младе. Уредба о мрежи под установама за децу и младе обухвата три типа установа: Установе за децу и младе (бивши домови за децу без родитељског старања), Установе за децу и младе са сметњама у развоју и Установе за васпитање деце и младих (бивши заводи за васпитање).

У 2014. години је у оквиру свих установа за децу и младе укупно 19 установа пружало услуге смештаја деци и младима. У том смислу и овај интегрални извештај о раду установа за смештај деце и младих у 2014. години обухвата 19 установа, од тога 11 домована за децу и младе, 5 домована за децу и младе са сметњама у развоју и 3 завода за васпитање деце и младих.

Две установе које су наведене у списку установа у оквиру Уредбе о мрежи установа неће бити представљене у извештају о раду за 2014.².

С обзиром на регионалну распрострањеност установа, 4 установе се налазе у Београду, 6 у Војводини, 3 у Шумадији и Западној Србији и 6 установа у Источној и Јужној Србији.

Први део извештаја, фокусираће се на: делатности којима се установе баве, капацитете домског смештаја, услове становања корисника и усклађеност са постојећим нормативима, друге делатности којима се установа бави, услугама које установе пружају у локалној заједници и људским ресурсима којима установе располажу.

¹ Уредба је објављена у "Службеном гласнику РС", бр.16/2012 од 7.3.2012. године.

² Домско одељење „Младост“, Крагујевац је затворено, а Дом за децу и младе са аутизмом Шабац, при ЦСР Шабац, своје кориснике представља кроз извештај о раду ЦСР Шабац за 2014.годину

2.1. Домски смештај у 2014. години

Укупни капацитет домског смештаја у установама за смештај деце и младих у 2014. години био је **2460** места. Укупан број корисника у 2014. био је **2299**, а на дан **31.12.2014.** у овим установама боравило је **2042** корисника (Табела 1).

Табела 1 - Домски смештај – капацитети и кретање корисника, 2014. год.

Тип установе	Капацитет	Укупан број корисника(1.1.2014. - 31.12.2014.)	Број корисника на дан 31.12.2014.
Домови за децу и младе без родитељског старања	890	703	550
Домови за децу и младе са сметњама у развоју	1476	1483	1418
Заводи за васпитање деце и омладине	94	113	74
Укупно	2460	2299	2042

Закон о социјалној заштити даје оквир процесу трансформација усатнова, а Правилник о ближим условима и стандардима уређује да дом за смештај деце и младих не може имати капацитет већи од 50 корисника.

У том смислу највећи изазов је пред домовима за децу и младе са сметњама у развоју који, изузев једног, премашују капацитет прописан Законом. Реч је о четири велике институције које смештају између 186 и 567 корисника, у просеку око 290 корисника.

У односу на 2013. нема значајнијих помака, јер је и у 2013. укупно 13 установа (68%) на смештају имало кориснике чији укупни број није премашивао 50.

Услове становања корисника домског смештаја ближе уређује Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите. У члану 34. прецизира се квадратура једнокреветне спаваонице (површина најмање 10м²), а простор у вишекреветним спаваоницама треба да има најмање 5 м² по кориснику.

Када је реч о броју кревета у установама за децу и младе у 2014. години, подаци указују на наставак неповољног стања у домовима за децу и младе са сметњама у развоју, јер у свим домовима доминирају вишекреветне собе (са 5 и више кревета). У домовима за децу и младе и у заводима за васпитање деце и младих ситуација је повољнија.

Домови за децу и младе са сметњама у развоју мораће у перспективи да наставе са усклађивањем смештајних капацитета са нормативима. Ово нимало није једноставан задатак, јер изискује доста финансијских средстава за адаптацију и прилагођавање архитектонске структуре зграда.

Када је реч о **приступачности установа** особама са инвалидитетом, у 2014. години домови који претежно смештају децу и младе без родитељског старања делимично задовољавају стандарде приступачности.

У домовима за децу и младе са сметњама у развоју ситуација је нешто повољнија: четири (од укупно пет) домова имају рампу, три имају приступачно приземље и тоалете, и само једна установа има лифт. Међутим, ниједна установа нема задовољене све претпоставке приступачности.

Све три установе за васпитање деце и омладине имају приступачна приземља и ниједна нема лифт. Рампу и рукохват има само једна установа, а приступачне тоалете две. Ниједна установа нема задовољене све претпоставке приступачности

2.2. Додатне делатности установа у 2014.

Према Уредби о мрежи установа социјалне заштите за смештај корисника установе социјалне заштите, поред услуга смештаја уз сагласност оснивача, могу обављати и другу врсту делатности из области социјалне заштите, која мора бити сагласна основној делатности. Табела 2. приказује додатне делатности установа у 2014. години, кроз организационе јединице.

У 2014. години је у **оквиру других делатности укупно збринуто 1490 корисника** у оквиру прихватиштва, прихватних станица, материнског дома, интернатског смештаја, предах смештаја, мале домске заједнице и Центра за смештај малолетних странаца, а **на дан 31.12.2014. додатним делатностима установа било је обухваћено 519 корисника** (Табела 2).

Табела 2 - Додатне делатности установе-организационе јединице, 2014. Год

Организациона јединица	Капацитет ³	Укупан број корисника (1.1.2014. - 31.12.2014.)	Број корисника на дан 31.12.2014.
Прихватилиште/прихватна станица	170	770	79
Матерински дом	30	84	23
Интернатски смештај	370	416	361
Предах смештај	5	1	0
Мала домска заједница	60	52	52
Центар за смештај малолетних странаца без пратње родитеља, односно старатеља	22	167	4
Укупно	657	1490	519

2.2.1. Прихватилиште/прихватна станица

У 2014. години, прихватилиште и/или прихватна станица за децу и младе постојало је у 8 установа:

- Дом за децу и младе са сметњама у развоју: „Колевка“, Суботица (прихватна станица)
- Домови за децу и младе без родитељског старања : „Душко Радовић“, Ниш; „Мика Антић“, Сомбор; „Споменак“, Панчево; „Вера Радивојевић“, Бела Црква; Центар за заштиту одојчади, деце и омладине (Звечанска), Београд
- Заводи за васпитање деце и младих: Завод за васпитање деце и омладине Београд (прихватилиште и прихватна станица) и Завод за васпитање деце и омладине у Нишу (прихватна станица).

Укупни капацитет прихватилишта/прихватних станица за децу и младе у свим овим установама је био 170 корисника. Укупан број корисника у 2014. је 770, а на дан 31.12.2014. у прихватилиштима је било 79 корисника.

У домовима за децу и младе без родитељског старања у 2014. било је укупно 454 корисника прихватилишта, уједначене полне структуре (229 мушких и 225 женских корисника). У старосној структури, независно од пола, доминирају деца – 445 (98%) и тек 6 младих (2%). На дан 31.12.2014. је било укупно 98 деце.

У дому „Колевка“ из Суботице - јединој установи за децу и младе са сметњама у развоју која пружа услугу прихватне станице, у 2014. години било је укупно 30 деце (на дан 31.12.2014. није било корисника), нешто више дечака (18) него девојчица (12).

У две установе за васпитање деце и омладине (Ниш и Београд) у 2014. години било је укупно 441 корисника прихватилишта, од чега 72,3% (319) дечака и 27,6% (122) девојчице. На дан 31.12. 2014. услуге прихватилишта је користило 20 деце од тога 12 дечака и 8 девојчица.

2.2.2. Матерински дом

Смештај у матерински дом пружају две установе: Центар за заштиту одојчади, деце и омладине Београд и Дом „Колевка“ Суботица.

У материнским домовима је у 2014. години укупно боравило 84 корисника, а на дан 31.12.2014. године било је 23 корисника (на крају године, матерински дом у „Колевци“ није имао корисника док је у материнском дому у Звечанској било укупно 9 мајки, 1 трудница и 13 деце).

2.2.3. Интернатски смештај

Услуга интернатског смештаја постоји у Дому за децу и омладину „Петар Радовановић“ Ужице, Дому за децу и омладину „Станко Пауновић“ Неготин и Дому за децу и омладину „Јефимија“ Крушевац. У току 2014. године на интернатском смештају је било 416 корисника, на дан 31.12.2014. – 361 корисник.

2.2.4. Центар за смештај малолетних странаца без пратње родитеља, односно старатеља постоји у заводима за васпитање деце и младих у Београду и Нишу. У 2014. години у овим центрима боравило је 167 деце и младих, од тога већином дечаци (92,2%) узраста од 14 до 17 година (86,8%, 145). На дан 31.12.2014. на смештају у овим центрима било је четворо деце.

2.2.5. Мале домске заједнице

У оквиру процеса деинституционализације и трансформације установа у настављен је процес измештања деце и младих са сметњама у развоју из великих резиденцијалних установа и смештај у мале домске заједнице, како би се обезбедио привремени смештај у безбедно и стимулативно окружење, у околностима када то није могуће обезбедити у породичној средини, како би им се пружила подршка и припрема за одржив независан живот. У оквиру домова за децу и младе, формирано је пет *Малих домских заједница* (Табела 3).

Табела 3 - Корисници малих домских заједница при установама за децу и младе, 2014.

Мале домске заједнице у оквиру установа за децу и младе	Капацитет	Укупно корисника 2014.	Број корисника на дан 31.12.2014.
„Вера Благојевић”, Бања Ковиљача	12	12	12
„Станко Пауновић“, Неготин	12	9	9
„Христина Маркешкић“, Алексинац	12	9	9
„Душко Радовић“, Ниш	12	11	11
Центар за заштиту одојчади, деце и омладине, Београд	12	11	11
Укупно	60	52	52

2.3.6. Предах смештај

Услугу предах у 2014. години пружала је само једна установа: Завод за васпитање деце и омладине Књажевац, коју је користио 1 млади корисник.

2.3. Услуге у локалној заједници

У складу са реформским тенденцијама установе за децу и младе су у току 2014. године пружале услуге дневног боравака, становања уз подршку и СОС телефона (Табела 4).

Табела 4 - Установе као пружаоци других услуга у 2014. год.

Друге услуге	Капацитет	Број корисника у 2014.	Број корисника на дан 31.12.2014.
Дневни боравак	105	104	96
Становање уз подршку	44	48	31
СОС телефон	116007	1226	0

2.3.1. Услуга дневног боравака

Услугу дневног боравака у 2014. години пружало је укупно 5 установа за децу и младе – 2 дома за децу и младе са сметњама у развоју и 3 дома за децу и младе без родитељског старања, са укупно 104 корисника у 2014. години

- Дом „Колевка“ Суботица за 35 корисника из локалне заједнице
- Дом „Ветерник“ Нови Сад за 26 корисника из локалне заједнице
- Дом „Христина Маркишић“ Алексинац са 15 корисника из локалне заједнице
- Дом за децу и омладину „Петар Радовановић“ Ужице за укупно 22 корисника (18 корисника из локалне заједнице и 4 из установе)
- Дом за децу и омладину „Вера Радивојевић“ Бела Црква за 10 корисника из локалне заједнице

Услуга дневног боравака за већину корисника (76%) финансира се из буџета локалне самоуправе, што би значило да локалне самоуправе препознају важност и потребу за улагањем у ову врсту услуга у заједници.

У извештајима установа које су пружале услугу дневног боравака у 2014. години, јасно је наглашено да су потребе у локалној заједници за овом услугом далеко веће од капацитета са којима установе тренутно располажу, а често и са могућностима њихових локалних самоуправа који у највећој мери ту услугу финансирају.

2.3.2. Услуга становања уз подршку

Услугу становања уз подршку у 2014. години пружало је укупно пет установа за децу и младе, а користило је 48 корисника.

Услугу становања уз подршку за особе са инвалидитетом, пружале су установе:

- Дом „др Никола Шуменковић” Стамница за 12 корисника
- Дом "Ветерник" Нови Сад за 14 корисника

Услугу становања уз подршку за младе који се осамостаљују, пружале су установе:

- Дом за децу и омладину „Споменак” Панчево за 13 корисника
- Центар за заштиту одојчади, деце и омладине Београд за 7 корисника
- Дом за децу и омладину „Јефимија” Крушевац за 2 корисника

Корисници становања уз подршку су већином млади (96%), а свега 2 деце је користило ову услугу у току 2014. године.

За више од половине корисника, услуга становања уз подршку се финансира из буџета локалне самоуправе (56.25%), што се може сматрати позитивним помаком, а није занемарљив ни број корисника (23%) који учествују у цени плаћања услуге. Из буџета Републике финансира се услуга за 7 корисника (14.6%).

2.3.3. Услуга СОС телефон

Услугу СОС телефона је у 2014. години пружао је Центар за заштиту одојчади, деце и омладине Београд, као једина установа која пружа ову услугу у Србији. Током године запослени су евидентирали 1226 разговора.

2.4. Људски ресурси у установама за децу и младе

У установама за смештај деце и младих је у току 2014. године било укупно **1312** запослених (Табела 5).

Посматрано по врстама домова, у домовима за децу и младе без родитељског старања, број запослених је мањи него што је предвиђено нормативом (637 по нормативу а 586 стварно запослених). Међу стручним радницима доминирају васпитачи (78.2%), следе психолози и социјални радници са подједнаким уделом од по 8%.

У домовима за децу и младе са сметњама у развоју, такође је број запослених мањи од броја предвиђеног нормативом (664 по нормативу а 630 стварно запослених). Највећи број радника су пружаоци неге (31%), следе технички радници (27%), стручни радници (18.7%), док су здравствени радници заступљени са 17% у укупном броју запослених.

У заводима је укупан број запослених мањи него што је нормативом предвиђено (109 по нормативу и 97 стварно запослених). Доминантну категорију чине стручни радници (48.5%) иза којих следе технички радници – 33%.

Посматрано према полној структури у свим установама за смештај деце и младих доминирају жене са 79.4%. у укупном броју запослених.

У установама за децу и младе, трећина од укупног броја запослених на неодређено време су старости од 51 до 60 година, а готово исто толики је удео запослених који имају између 41 и 50 година (32.2%). Најстаријих радника, који имају 60 и више година било је 3,5%. Запослених који имају између 31 и 40 година је било нешто више од петине (22,8%), док су најмлађи радници и најмање заступљени, оних који имају до 30 година је 7.8%.

Све установе се у финансирању кадрова доминантно ослањају на републички буџет (70.2%), док су доприноси осталих извора финансирања мали (установе – 13.2%, РЗЗО – 11.3%), а убедљиво најнижи удео имају локалне самоуправе, само 5%.

Табела 5 - Структура запослених на неодређено време у установама за децу - према радном месту, старости и полу на дан 31.12.2014.

	Р а д н о м е с т о														УКУ ПН О
	Руководећи		Стручни радници		Пружаоц и неге		Здравствени		Адм.-фин.		Технички		Укупно		
	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	
До 30	0	2	6	22	1	5	4	42	1	2	5	13	17	86	103
31-40	2	9	25	64	3	50	5	61	1	14	22	43	58	241	299
41-50	4	5	24	83	1	79	3	78	4	23	31	88	67	356	423
51-60	9	11	30	76	1	70	4	59	8	28	42	103	94	347	441
60+	3	1	18	5	0	3	0	2	0	0	12	2	33	13	46
Укупно по полу	18	28	103	250	6	207	16	242	14	67	112	249	269	1043	1312
Укупно	46		353		213		258		81		361		1312		

Од 19 установа обухваћених овим извештајем, 12 установа извештава да имају **годишњи план стручне обуке/усавршавања радника.**

У 2014. стручни радници у свим установама за децу и младе (укупно 317 стручних радника) навели акредитоване програме обуке за које желе да похађају у наредном периоду, а који су овде приказани груписани по основним темама према врстама установа за децу и младе.

Стручни радници у домовима за децу и младе без родитељског старања имају највећу потребу за следећим врстама обука:

- подстицање просоцијалног и превенција агресивног понашања корисника, ненасилна комуникација; следе едукације које се тичу припреме младих за осамостаљивање и повратак у породицу (стицање вештина, рад са родитељима), а такође постоји интензивна потреба за рад са децом и младима са сметњама/инвалидитетом (аутизам, психијатријски поремећаји, вишеструки поремећаји...).
- У знатно мањој мери у односу на ове три врсте обуке су оне које се тичу примене Општег и Посебног протокола за заштиту од насиља као и заштите менталног и репродуктивног здравља деце и младих.

У домовима за децу и младе са сметњама у развоју, потребе за едукацијом су кластеризоване око следећих тема:

- превенција синдрома сагоревања професионалаца, примене Општег и Посебног протокола за заштиту од насиља и технике подстицања креативности код деце и младих са сметњама у развоју као и модификације понашања, посебно код деце са аутизмом и са интелектуалном ометеношћу.

Професионалци у заводима за васпитање деце и омладине највише имају потребе за обукама које се односе на:

- превенцију синдрома изгарања стручних радника, групни рад и ненасилну комуникацију, рад са младима са проблемима у понашању и корисницима ПАС-а, програмима подршке младима који напуштају заштиту за осамостаљивање и самосталан живот.

Изражене потребе за одређеном врстом обука су и одраз најчешћих тешкоћа и изазова са којима се стручни радници срећу у свакодневном раду са корисницима. Тако су, на пример, потребе професионалаца у домовима за децу и младе одраз чињенице да се у њима поред деце, некада класификоване као деца без родитељског старања, последњих година смештају и деца са сметњама у развоју и деца са поремећајима у понашању.

На основу претходно наведеног, структура стручних обука планираних за наредни период требало би да има у виду следеће:

- изузетно изражене потребе за рад са децом са агресивним понашањем и превенција истог, iskazanu у свим домовима за децу и младе без родитељског старања
- iskazane потребе професионалца у свим установама за децу и младе за рад са децом која имају вишеструке односно комбиноване сметње
- потребу за едукацијима са циљем оснаживања и припремања корисника за напуштање смештаја и самосталан живот
- потребу професионалаца у свим установама за децу и младе за стручном подршком у циљу превенције синдрома сагоревања

Када је реч о **процедурама које су у функцији заштите права корисника у установама**, може се закључити да су установе најуспешније када је реч о заштити корисника од насиља – свих 19 установа за децу и младе имају формиране интерне тимове за поступање у случају насиља над корисницима.

Међутим, када је реч о осталим процедурама, ситуација је неповољна. У разматрању притужби корисника најбоље стоје заводи, јер већина има ове писане процедуре.

Домови за децу и младе без родитељског старања у подједнаком проценту имају писане процедуре за притужбе корисника и за рестриктивне поступке и мере (64%). Само четири установе немају ни једну од ове две писане процедуре.

У домовима за децу и младе са сметњама у развоју повољнија је ситуација када је реч о примени рестриктивних поступака (4 од 5 установа има писане процедуре), а мање повољна када је у питању разматрање притужби корисника (3 од укупно 5 установа има писане процедуре).

3 СТРУКТУРА И КАРАКТЕРИСТИКЕ КОРИСНИКА ДОМСКОГ СМЕШТАЈА У УСТАНОВАМА ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ

У овом делу извештаја биће приказан број, структура и карактеристике **корисника** на смештају у установама за децу и младе у 2014. години, али и осталим установама социјалне заштите резиденцијалог типа, имајући у виду да су у систему социјалне заштите деца и млади на смештају и у установама за одрасле.

У **19 установа за децу и младе** (домови за децу и младе, домови за децу са сметњама у развоју и заводи за васпитање деце и младих) је у 2014. укупан број корисника био 2299, а на дан 31.12.2014. било је 2042 корисника (табела 6).

Табела 6 - Корисници домског смештаја у установама за децу и младе у 2014.

Тип установе	Укупан број корисника(1.1.2014. - 31.12.2014.)	Нови корисници у 2014. години	Број корисника на дан 31.12.2014.
Домови за децу и младе	703	112	550
Домови за децу и младе са сметњама у развоју	1483	43	1418
Заводи за васпитање деце и омладине	113	29	74
Укупно	2299	184	2042

У складу са одредбом Закона о социјалној заштити, која не предвиђа смештај деци до три године у установе, у 2014. години деца до 3 године су, као и у претходној 2013. години, смештана само у две установе: у оквиру Центра за заштиту одојчади, деце и омладине Београд у Звечанској и у Дому „Колевка“ у Суботици. У овим установама је у 2014. било смештено укупно 48 деце до три године, а на дан 31.12.2014. укупно 31 дете до 3 године.

Поред деце и младих у установама социјалне заштите за смештај деце и младих, на смештају се налазе и **одрасли и старији корисници**, превасходно у домовима за децу и младе са сметњама у развоју. У домовима за децу и младе (бивши домови за децу без родитељског старања) у току 2014. године на смештају је било 8 одраслих корисника. Међутим, у домовима за децу и младе са сметњама у развоју удео одраслих и старијих корисника у укупном броју корисника ових установа је 53.5% (Табела 7). Наиме 34.9% корисника свих установа за децу и младе чине одрасли и старији корисници.

Табела 7 - Старосна структура корисника у установама за смештај деце и младих у току 2014. год.

Тип установе	Деца 0-17	Млади 18-25	Одрасли 26 -64	Старији 65+	Укупно
Домови за децу и младе	490	205	8	0	703
Домови за децу и младе са сметњама у развоју	343	346	776	18	1483
Заводи за васпитање деце и омладине	77	36	0	0	113
Укупно	910	587	784	18	2299

У установама за смештај корисника у оквиру система социјалне заштите, деца и млади се налазе на смештају и у **установама за одрасле кориснике**. У току 2014. је у овим установама било 8 деце и 205 младих, а на дан 31.12.2014. године, 8 деце и 199 младих. Ови подаци се односе на две установама за одрасле, у Кулини и Параћину, а то су истовремено и једине две установе за одрасле које имају и децу и младе на смештају. Једине две установе за одрасле у којима нема ни деце ни младих на смештају су Чуруг и Земун.

Наставља се тренд високог удела корисника **са сметњама у развоју/инвалидитетом** на смештају у установама за децу и младе, са 88% у 2013. на 90 %, у 2014. години. Висок удео корисника са инвалидитетом условљен је, између осталог, чињеницом да се не развија специјализовано хранитељство као одсуством других услуга и мера, за подршку деци са сметњама у развоју и њиховим породицама.

3.1. Подаци о корисницима домског смештаја у домовима за децу и младе

У овом делу извештаја биће представљене карактеристике корисника који су у току 2014. године били смештени у домовима за смештај деце и младих (**бивши домови за децу без родитељског старања**).

Домови који су обухваћени извештајем су:

1. Дом за децу и омладину „Вера Благојевић”, Бања Ковиљача
2. Дом за децу и омладину „Вера Радивојевић”, Бела Црква
3. Дом за децу и омладину „Јефимија”, Крушевац
4. Дом за децу и омладину „Станко Пауновић”, Неготин
5. Дом за децу и омладину „Душко Радовић”, Ниш
6. Дом за децу и омладину „Споменак”, Панчево
7. Дом за децу и омладину „Мирослав-Мика Антић”, Сомбор
8. Дом за децу и омладину „СОС Дечије село др Милорад Павловић”, Сремска Каменица
9. Дом за децу и омладину „Петар Радовановић” Ужице
10. Домско одељење „Христина Маркишић”, Алексинац (уз ЦСР)
11. Центар за заштиту одојчади, деце и омладине Београд - Радна јединица „Стационар”, Београд; Радна јединица „Смештај уз интензивну подршку”, Београд; Радна јединица „Стационар за мајку и дете“, Београд;

3.1.1. Карактеристике корисника према старости, полу, пребивалишту и разлозима смештаја

У 2014. години, у установама за смештај деце и младих, било је 703 корисника, од чега 69.7% деце, тј. малолетних корисника (Табела 8).

Доминантна узрасна категорија деце, су деца основношколског узраста (49.7%), затим деца средњошколског узраста (37.3%), а најмањи проценат чине деца предшколског узраста (до 5 година) – 6.7%.

У 2014. на смештају је било и 205 младих, што чини 29.2% од укупног броја корисника као и незнатан број одраслих (8 корисника) – 1.1%.

У свим старосним категоријама доминирају дечаци односно младићи, изузев на најмлађем узрасту (до 5 година), где су девојчице незнатно бројније.

Процентуални однос дечака и девојчица је 55.9% наспрам 44% дечака, а код младих је тај однос 55,6% младића наспрам 44,4% девојака.

Табела 8 - Структура корисника домског смештаја према узрасту и полу у 2014.

Узраст	Мушки		Женски		УКУПНО	
	Укупно у 2014.	Бр. на дан 31.12.2014.	Укупно у 2014.	Бр. на дан 31.12.2014.	Укупно у 2014.	Бр. на дан 31.12.2014.
0 - 2	11	8	16	11	27	19
3 - 5	17	16	19	14	36	30
6 - 14	139	123	105	92	244	215
15 - 17	100	83	83	70	183	153
18 - 25	114	75	91	56	205	131
26 и више	4	1	4	1	8	2
УКУПНО	385	306	318	244	703	550

Анализирајући средину из које деца и млади долазе на смештај у установу, у 2014. години, трећина деце и младих долазе из биолошких породица (33.4%), 14% корисника је дошло са породичног смештаја, а готово петина корисника из неке друге установе за смештај (17%).

Позитивним трендом се може сматрати то што опада број деце која на смештај долазе из здравствених установа. То се може поткрепити подацима које пружају друге установе социјалне заштите (ЦСР и ЦПСУ) о томе да се све већи број деце са здравственим проблемима или из породици смешта у хранитељске породице, или остаје у сопственим породицама уз додатне подршке.

У 2014. години је **повећан проценат деце и младих који долазе са територије округа** у коме је смештена установа, али ипак опстаје тренд смештања деце и младих ван матичних општина и градова.

Најчешћи **разлог смештаја деце и младих** је неадекватно родитељско старање (37%), за петину деце и младих (20.6%) разлог је одсуство родитељског старања, било зато што су родитељи преминули, непознати; потпуно или делимично лишени родитељског права или лишени/нису стекли пословну способност.

За готово петину деце (18.4%) разлог за смештај је спреченост родитеља да врше родитељско право (услед затворске казне, болничког лечења, тешке болести или душевних обољења).

Значајан број деце и младих (17.1%) је на домском смештају јер родитељи нису у могућности да одговоре на њихове здравствене потребе.

Из Табеле 9 се уочава да је евидентан **тренд опадања броја пријема у домовима за децу и младе без родитељског старања**, што је један од индикатора успешности трансформације установа за децу и младе. Незнатно је порастао број нових корисника у односу на 2013. годину, када су у питању деца школског узраста .

Табела 9 - Старосна и полна структура нових корисника у 2013-2014 години у домовима за децу и младе без родитељског старања

Узраст	2013.		2014.		2013.	2014.
	М	Ж	М	Ж	Укупно	Укупно
0 - 2	5	9	6	7	14	13
3 - 5	6	5	2	2	11	4
6 - 14	28	12	18	22	40	40
15 - 17	19	16	18	23	35	41
18 - 25	5	4	5	8	9	13
26 -64	0	0	1	0	0	1
УКУПНО	63	46	50	62	109	112

3.1.2. Корисници према дужини боравка, сметњама у развоју, образовању, контактима са породицом, старатељској заштити и разлозима престанка смештаја

Посматрајући дужину боравка деце и младих на смештају (Табела 10), за 550 корисника у установама за децу и младе на дан 31.12.2014. уочава се да је највећи број њих (35.6%) у установи више од 5 година. Нешто мањи број је оних који су на домском смештају од 2 до 5 година (32%), а најмање је оних који су у дому до годину дана (18.1%).

Табела 10 - Структура корисника према дужини боравка у установи у 2014. и на дан 31.12.2014.						
Дужина боравка	Укупан број корисника у 2014.			Број корисника на дан 31.12.2014.		
	М	Ж	УКУПНО	М	Ж	УКУПНО
до 6 месеци	39	40	79	29	34	63
7 месеци- 1 год.	16	29	45	15	22	37
1 -2 год.	62	46	108	47	31	78
2-5 год.	129	87	216	111	65	176
6 -10 год.	80	74	154	61	58	119
11-19 год.	53	48	101	41	36	77
20 и више год.	0	0	0	0	0	0
УКУПНО	379	324	703	304	246	550

У установама за децу и младе на дан 31.12.2014. боравило је укупно **329 корисника са сметњама у развоју** (Табела 11) који чине 59.8% од укупног броја корисника на дан 31.12.2014. године. Према врстама сметњи, доминирају вишеструке сметње у развоју (48.6%), иза којих следе интелектуалне тешкоће (35.2%).

Од укупног броја деце и младих са сметњама у развоју евидентираних на дан 31.12.2014. године, доминантну категорију чине деца са 82.4%, а 17.6% су млади.

У периоду 2009.-2014. године, евидентан је пораст броја деце и младих са сметњама у развоју/инвалидитетом у домовима за децу и младе без родитељског старања, што је последица како трансформације установа за децу тако и недовољно развијеног специјализованог породичног смештаја и локалних услуга неопходних овим корисницима и њиховим породицама.

Табела 11 - Корисници према врстама сметњи у развоју/инвалидитета, душевним болестима и старости на дан 31.12.2014.

Врста сметњи у развоју, инвалидитета и душевне болести	Узраст на дан 31.12.2014.						УКУПНО
	0 – 2	3-5	6 – 14	15 – 17	18 – 25	26 +	
Телесни	0	0	1	2	1	0	4
Сензорни	0	0	1	2	0	0	3
Интелектуалне потешкоће	7	11	50	22	26	0	116
Душевне болести	0	0	9	6	5	0	20
Вишеструки (истовремено присуство 2 или више сметњи, тешкоћа, инвалидитета код једне особе)	11	12	76	37	23	1	160
Перзвазивни развојни поремећаји (аутизам, Ретов синдром, Аспергеров синдром и други развојни поремећаји)	0	2	6	0	0	0	8
Друго	0	0	0	16	2	0	18
УКУПНО	18	25	143	85	57	1	329

Када говоримо о **образовном статусу корисника** (Табела 12), на дан 31.12.2014. године, је нешто више од трећине корисника (36%) било обухваћено редовним образовањем (предшколско образовање, редовна основна и средња школа). Највећи број корисника похађа редовну средњу (19%) и основну школу (15.6%), што је у извесном раскораку у односу на доминантан узраст деце у домовима, а то је основношколски узраст.

Значајан је проценат деце и младих који похађају специјалну основну (29.5%) и средњу школу (12.4%). Студенти чине 7.1% од укупног броја корисника.

Забрињава податак да 12.2% деце није обухваћено образовањем (предшколско и основна школа), а одговарајућег су узраста, при чему су предшколска деца доминантна категорија (9.5%).

Табела 12 - Образовни статус деце и младих према врсти школе на дан 31.12.2014.			
Врста школе	Деца	Млади	УКУПНО
Не похађа предшколску установу, а предшколског је узраста	52	0	52
Похађа предшколску установу	7	0	7
Не похађа основну школу, а основношколског је узраста	15	0	15
Редовна основна школа	83	3	86
Специјална основна школа	141	21	162
Редовна средња школа	75	30	105
Специјална средња школа	31	37	68
Школа за основно образовање одраслих	8	1	9
Студенти - виша и висока школа	2	37	39
Напустили школовање - неспособљени	3	4	7
УКУПНО	417	133	550

Према **начину одржавања контакта са сродницима** (Табела 13), већина од укупног броја корисника домског смештаја има сроднике (694 корисника односно 98.7%). Међутим, готово четвртина (23.3%) нема никаквог контакта са њима, а четвртина (24.9%) их ретко виђа без предвидљиве динамике.

Нешто више од четвртине корисника (26.8%) одржава редовне односе са породицом и сродницима, било тако што их редовно виђа у дому и/или проводи викенде и празнике у породици.

Посматрано у периоду 2009. -2014. године, подаци указују на неповољан тренд смањења удела корисника који одржава редовне контакте са сродницима, и готово непроменљиво високим процентом (четвртина) корисника који немају никаквог контакта са породицом.

Табела 13 - Структура корисника према начину одржавања контаката са сродницима, укупно у 2014. години

Начин одржавања контаката	Деца	Млади	Укупно
Редовно (најмање једном месечно) се виђа са сродницима у дому и проводи викенде и празнике у породици	69	48	117
Редовно се виђа са сродницима у дому (најмање једном месечно)	38	31	69
Повремено (мање од једном месечно) се виђа са сродницима у дому,	68	33	101
Ретко се виђа са сродницима, без предвидљиве динамике	128	45	173
Не виђа се са сродницима али контактирају путем телефона, интернета..	60	10	70
Без контаката	143	21	164
Нема сродника	5	4	9
УКУПНО	511	192	703

У 2014. години, радници центара за социјални рад су били најчешћи **вршиоци дужности старатеља** (66.6%) а тек 5.8% деце и младих за старатеља имају сродника или другу блиску особу (Табела 14). Висок је укупан проценат корисника који нису под старатељством (27%).

Табела 14 - Структура корисника на смештају у току 2014. године према старатељској заштити

Вршилац дужности старатеља	Малолетни			Пунолетни			УКУПНО
	М	Ж	Укупно	М	Ж	Укупно	
Сродник или друга блиска особа	17	23	40	0	1	1	41
Непосредни старатељ	241	188	429	23	16	39	468
Колективни старатељ	1	3	4	0	0	0	4
Није под старатељством	9	13	22	93	75	168	190
УКУПНО	268	227	495	116	92	208	703

У 2014. години укупно је 136 корисника напустило домски смештај, подједнак број деце и пунолетних корисника (по 68).

Према разлогу престанка смештаја, код деце је присутан охрабрујући податак да је доминантан разлог (35.3%) то што су створени услови за повратак у породицу (биолошку/сродничку), мали проценат је усвојен (5.8%) а код троје корисника је смештај престао услед осамостаљивања (4%). Петина деце премештена у хранитељску породицу (19.1%) . Процент деце која су премештена у другу установу није занемарљив и износи 11.7%.(Табела 15).

Табела 15 - Број деце којима је у 2014. години престао смештај у установи према разлозима престанка смештаја

Разлог престанка смештаја	0 - 2	3 - 5	6 - 14	15 - 17	УКУПНО
Створени услови за повратак у биолошку/сродничку породицу	1	3	11	9	24
Створени услови за усвојење	0	3	1	0	4
Премештени у хранитељску породицу	5	0	7	1	13
Престанак потребе за смештајем услед осамостаљивања	0	0	0	3	3
Премештени у другу установу за смештај	0	0	5	3	8
Премештени у малу домску заједницу	0	0	0	0	0
Самовољно напустили установу	0	0	3	1	4
Умрли	2	0	1	0	3
Напустили установу из неког другог разлога	0	0	1	8	9
УКУПНО	8	6	29	25	68

Код пунолетних корисника, доминантан разлог престанка смештаја је осамостаљивање, доминантну групу чине млади (58.8%), за укупно 8 корисника су створени услови за повратак у природну породицу (11.7%, Табела 16). У 2014. није било пунолетних корисника премештених на породични смештај

Поредимо ли разлоге изласка из установе за децу и младе, запажа се позитиван тренд повратка у породицу и усвојења код деце, односно повратка у породицу или осамостаљивања, када су у питању млади.

Табела 16 - Број пунолетних корисника којима је у 2014. години престао смештај у установи према разлозима престанка смештаја

Разлог престанка смештаја	Млади	Одрасли	Старији	Укупно
Створени услови за повратак у биолошку/сродничку породицу	7	1	0	8
Премештени у другу установу	8	0	0	8
Премештени у другу породицу/породични смештај	0	0	0	0
Престанак потребе за смештајем услед осамостаљивања	40	3	0	43
Самовољно напустили установу	6	0	0	6
Умрли	0	0	0	0
Напустили установу из неког другог разлога	3	0	0	3
УКУПНО	64	4	0	68

3.1.3. О стручном раду са корисницима домског смештаја

Подаци који се прикупљају о стручном раду се односе на:

- број корисника за коју је стручни тим установе у извештајној години урадио процену
- број корисника за који је утврђен потребан степен подршке
- број корисника за које је утврђен потребан степен подршке према процењеним степенима подршке
- број корисника за које је урађен план услуга

Имајући у виду да је у 2013. години започела едукација стручних радника за примену Скале функционалне ефикасности (утврђивање степена подршке), и да је примена Скале неуједначена и није у потпуности заживела у домовима за децу и младе, у анализи стручног рада фокус ће бити на реализованим проценама од стране стручног тима установе (у току 2013. и 2014. године) и израђеним плановима услуга само за децу и младе за период 2011-2014.

Може се констатовати да су стручни тимови установа реализовали мањи број процена за децу и младе у 2014. него у 2013. години и да се тај број не подудара са укупним бројем деце и младих на домском смештају (Табела 17).

Табела 17 - Број деце и младих без родитељског старања за које је урађена процена у 2013-2014.

	2013.	2014.
Деца	339	326
Млади	93	98
УКУПНО процена	432	424
Укупан број деце и младих у установи	695	752

Када је реч о индивидуалном плану услуга, у 2011. и 2012. за 80% деце и младих на смештају израђен је индивидуални план услуга, у 2013. су готово сва деца и млади на смештају имали планове услуга, да би тај број у 2014. пао на 71% (Табела 18).

Табела 18 - Број деце и младих без родитељског старања за које је урађен план услуга, 2011-2014

	2011.	2012.	2013.	2014.
Деца	507	471	493	351
Млади	242	265	195	189
УКУПНО планова услуга	749	736	688	540
Удео деце и младих за које је урађен план услуга у односу на укупан број деце и младих	80.5%	80.8%	99%	71.8%

3.1.4. Корисници према изложености насиљу

Према извештајима домова за децу и младе, у 2014. години је укупно **13 деце било изложено насиљу**, од чега 7 дечака и 6 девојчица школског узраста (6-17 година). Седморо деце су били жртве сексуалне злоупотребе а шесторо физичког злостављања.

Доминантна категорија насилника су други корисници (у осам случајева), а у три случаја је реч о запосленима. За два корисника је евидентирани насилник био особа ван установе.

Интерним тимовима за заштиту од насиља је током извештајне године упућено укупно 13 пријава због насиља над корисницима. Интерни тимови установа су органима старатељства упутили укупно 13 пријава (жалби) због насиља над корисницима. Од укупно 12 кривичних пријава против починилица физичког и сексуалног насиља над корисницима, поднета је једна кривична пријава због сексуалне злоупотребе запосленог над корисником установе.

Број пријава евидентираних од стране интерних тимова установа опада од 2012. године (Табела 19).

Наведене податке превасходно треба посматрати као случајеве који су регистровани и евидентирани, а не као податке на основу којих је могуће документовати распрострањеност насиља у установама.

Табела 19 - Број пријава/жалби евидентираних од стране интерног тима установе због насиља над корисницима

	2011.	2012.	2013.	2014.
Деца	-	-	18	12
Млади	-	-	1	1
26+	-	-	0	0
Укупно	17	24	19	13

3.2. Подаци о корисницима домског смештаја у домовима за децу и младе са сметњама у развоју

У овом делу извештаја биће представљене карактеристике корисника који су у току 2014. године били смештени у домовима за смештај деце и младих са сметњама у развоју. Иако је реч о установама које су првенствено намењене смештају деце и младих са сметњама у развоју, међу корисницима је висок удео одраслих и старијих корисника. Ову

групу установа по Одлуци о мрежи установа за смештај корисника чини шест домова⁴, међутим у овом извештају ће бити приказане карактеристике корисника из следећих пет наведених домова:

1. Дом за лица са аутизмом (у оквиру Центра за смештај и дневни боравак деце и омладине ометене у развоју, Београд), Београд;
2. Дом „Ветерник“, Нови Сад - радна јединица за смештај деце и младих и Радна јединица за смештај одраслих лица;
3. Дом „Колевка“, Суботица - Радна јединица „Стационар“, Суботица; Радна јединица „ Смештај уз интензивну подршку ”, Суботица; Радна јединица „Стационар за мајку и дете”, Суботица;
4. Дом „Сремчица“, Београд - Радна јединица за смештај деце и омладине , Сремчица и Радна јединица за смештај одраслих лица, Сремчица;
5. Дом „др Никола Шуменковић”, Стамница - Радна јединица за смештај деце и омладине, Стамница и Радна јединица за смештај одраслих лица, Стамница.

3.2.1. Корисници према старости, полу, пребивалишту пре смештаја и разлозима смештаја и карактеристике нових корисника (смештених у 2014. години)

У домовима за децу и младе са сметњама у развоју током 2014. било је укупно 1483 корисника, а на дан 31.12.2014. године 1418 корисника (Табела 20). Од укупног броја корисника, деца и млади чине мање од половине од укупног броја корисника. Највише је одраслих (52.3%), а удео старијих је 1.2%. У полној структури доминирају корисници мушког пола.

Анализирајући податке о старосној структури корисника за период 2011.-2014. година, уочава се да је популација корисника на домском смештају све старија.

Континуирано се смањује проценат деце на свим узрасним групама а расте проценат младих а посебно одраслих корисника.

⁴ Подаци о корисницима Установа за децу и младе, при ЦСР Шабац, приказани су у оквиру извештаја о раду ЦСР за 2014.

Табела 20 - Структура корисника домског смештаја према узрасту и полу у 2014.

Узраст	Мушки		Женски		УКУПНО	
	Укупно у 2014.	На дан 31.12.2014.	Укупно у 2014.	На дан 31.12.2014.	Укупно у 2014.	На дан 31.12.2014.
0 - 2	11	8	10	4	21	12
3 - 5	14	12	9	7	23	19
6 - 14	118	115	81	72	199	187
15 - 17	64	62	36	34	100	96
18 - 25	218	212	128	123	346	335
26 - 64	437	422	339	329	776	751
65+	8	8	10	10	18	18
УКУПНО	870	839	613	579	1483	1418

Према месту пребивалишта, већина корисника у домовима потичу из општина које су ван округа у коме се налази установа (71.2%), а од тог броја, половина су одрасли (49.9%), док другу половину чине деца и млади (48.5%), а старијих је тек 1.6% .

Имајући у виду да је реч о корисницима са инвалидитетом те да најчешће потичу из материјално депривираних породица, удаљеност смештаја од средине из које потичу, смањује могућност посета родитеља, сродника или пријатеља, као и могућности самих корисника да посећују породице и сроднике. Ситуација је нарочито непогодна кад је реч о деци и младима, који чине половину од укупног броја корисника чије је место пребивалишта ван округа у коме се налази установа.

Увидом у податке о пребивалишту корисника у домовима за децу и младе са сметњама у развоју за период 2011.-2014. године, запажа се умерен али ипак позитиван тренд пораста броја корисника који се смештају у установи која је у истом округу где и њихово место пребивалишта.

Као доминантна средина из које долазе деца и млади у дом (Табела 21). и у 2014. је биолошка породица. Половина деце и младих (48.8%) је у домове смештена из биолошке породице. Следећа по заступљености је друга установа за смештај (30.7%), следе здравствене установе са 11.4%.

Из породичног смештаја долази укупно 17 корисника, из усвојитељских укупно 5 деце – 3 дечака и 2 девојчице, а из установа за васпитање 4 младих – 3 младића и 1 девојка.

Позитивне промене постоје када је реч о смештају деце из здравствених установа, где се проценат благо смањује као и код породичног смештаја, где се проценат смештаја из хранитељских породица такође постепено смањује.

Табела 21 - Структура деце и младих према средини боравка пре доласка у установу на дан 31.12.2014.									
Средина боравка пре смештаја у установу	Узраст деце на дан 31.12.2014.								
	0 - 2			3 -17			18 - 25		
	М	Ж	УК	М	Ж	УК	М	Ж	УК
Биолошка породица	2	2	4	89	45	134	119	64	183
Усвојитељска породица	0	0	0	3	2	5	0	0	0
Породични смештај	0	0	0	2	0	2	9	6	15
Установа за смештај	0	0	0	46	34	80	75	44	119
Завод за васпитање деце и младих	0	0	0	0	0	0	3	1	4
Породилиште	6	2	8	44	30	74	0	0	0
Здравствена установа	0	0	0	3	2	5	2	0	2
Прихватилиште	0	0	0	1	0	1	0	1	1
Посредством службе МУП-а	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Остало	0	0	0	1	0	1	5	6	11
УКУПНО	8	4	12	189	113	302	213	122	335
	Укупно деце старости 0 - 17					314			

Доминантан разлог смештаја деце је, као и претходних година: немогућност родитеља да одговоре на здравствене потребе детета (70.5%), следеће је одсуство родитељског старања (родитељи умрли, непознати, делимично или потпуно лишени родитељског права и лишени пословне способности), који је главни разлог смештаја за 16.1% деце. Неадекватно родитељско старање је разлог смештаја за 6.4% деце (Табела 22).

Табела 22 - Деца на смештају у установи у 2014. години према разлогу смештаја			
Разлог смештаја	М	Ж	УКУПНО
Родитељи умрли	0	3	3
Родитељи непознати	3	0	3
Родитељи спречени да врше родитељско право (одлужење затворске казне, болничко лечење, тешке болести, душевна обољења ...)	11	7	18
Родитељи делимично лишени родитељског права	15	7	22
Родитељи потпуно лишени родитељског права	18	8	26
Родитељи лишени пословне способности/нису стекли пословну способност	1	0	1
Неадекватно родитељско старање (занемаривање, злостављање, злоупотреба)	12	10	22
Родитељи нису у могућности да одговоре на здравствене потребе детета	141	100	241
Остали разлози	6	1	7
УКУПНО	207	136	342

Код пунолетних корисника доминантан разлог смештаја је да породица корисника није спремна да води бригу о њему (64%) и тај разлог у значајном је порасту. Удео ових корисника готово да се удвостручио од 2013. и 2014. години у односу на 2011. и 2012. Следи као разлог, то што корисник нема ближних сродника (24%) и социо-материјална угроженост породице (9%). (Табела 23).

Табела 23 - Пунолетни корисници на смештају у 2014. години према разлогу смештаја									
Разлог смештаја	Млади			Одрасли			Старији		
	М	Ж	УК	М	Ж	УК	М	Ж	УК
Корисник нема ближних сродника	37	23	60	114	86	200	5	8	13
Породица корисника није спремна да води бригу о њему	143	88	231	282	211	493	3	2	5
Неадекватно породично старање	24	6	30	3	2	5	0	0	0
Социо-материјална угроженост породице	14	11	25	38	39	77	0	0	0
Лични избор корисника	0	0	0	0	1	1	0	0	0
Остали разлози	0	0	0	0	0	0	0	0	0
УКУПНО	218	128	346	437	339	776	8	10	18

Нових корисника у 2014. у установама за децу и младе са сметњама у развоју било је укупно 43, од чега 32 деце (74.4%) и 11 пунолетних корисника (25.6%). У односу на претходне године, уз мање осцилације, смањује се број нових корисника у установама за децу и младе са сметњама у развоју.

Највећи број деце-нових корисника је основношколског узраста (6-14) – 46.8%, следе деца најмлађег узраста (37.5%) а најмање је било корисника узраста 15-17 година – 15.6%. (Табела 24).

Доминантан разлог смештаја деце – нових корисника у домовима за децу и младе са сметњама у развоју је немогућност родитеља да одговоре на њихове здравствене потребе (43.75%) а следећи по реду разлог је неадекватно родитељско старање (34.4%). За 12.5% корисника разлог смештаја је спреченост родитеља да врше родитељско право.

Као и код деце, **доминантан разлог смештаја пунолетних - нових корисника** је немогућност породица да одговоре на њихове здравствене потребе (54.5%), следи неадекватно породично старање (27.3%) а тек за два корисника (18.2%) разлог смештаја је то што корисник нема ближних сродника .

Табела 24 –Старосна и полна структура нових корисника у 2013 - 2014. у домовима за децу и младе са сметњама у развоју

Узраст	2013.		2014.		2013.	2014.
	М	Ж	М	Ж	Укупно	Укупно
0 - 2	9	9	7	3	18	10
3 - 5	3	1	1	1	4	2
6 - 14	9	7	11	4	16	15
15 - 17	5	1	3	2	6	5
18 - 25	5	4	2	5	9	7
26 -64	4	1	2	2	5	4
65 +	0	0	0	0	0	0
Укупно	35	23	26	17	58	43

3.2.2. Корисници према дужини боравка, сметњама у развоју, образовању, контактима са породицом, старатељској заштити и разлозима престанка смештаја

Једна од особености специјализованих установа за децу и младе са сметњама у развоју јесте управо **дужина боравка** корисника у установама. Годинама уназад, највећи удео међу корисницима бележе они који бораве у установи веома дуго (20 и више година).

У 2014. само 3% корисника су на смештају боравили до годину дана, а од 1 до 5 година – 11.8% корисника. Највећи број корисника у установи борави 10 и више година (67%), при чему је удео корисника који су на смештају 20 и више година – 33.1% (Табела 25).

Табела 25 - Структура корисника према дужини боравка у установи у 2014. и на дан 31.12.2014.

Дужина боравка	Укупан број корисника у 2014.			Број корисника на дан 31.12.2014.		
	М	Ж	УКУПНО	М	Ж	УКУПНО
до 6 месеци	12	11	23	11	8	19
7 месеци- 1 год.	14	7	21	11	2	13
1 -2 год.	35	20	55	32	14	46
2-5 год.	68	52	120	64	48	112
6 -10 год.	167	105	272	162	100	262
11-19 год.	307	194	501	301	189	490
20+ год.	267	224	491	258	218	476
УКУПНО	870	613	1483	839	579	1418

У 2014. години сви корисници домова за децу и младе са сметњама у развоју су корисници са сметњама у развоју/инвалидитетом (Табела 26).

Као и претходних година, највише је корисника са интелектуалним тешкоћама - 76.8%, од чега деца чине 10.9%, млади 25.6%, а доминантну групу чине одрасли са 61.8%. Старијих је 1.6%..

Следећа најзаступљенија категорија су корисници са вишеструким сметњама - 20.7%. Сва деца најмлађег узраста на смештају су деца са вишеструким сметњама у развоју.

Код преосталих 2.5% корисника евидентиран је телесни или сензорни инвалидитет, душевне болести и первазивни развојни поремећаји.

Табела 26 - Корисници према врстама сметњи у развоју/инвалидитета, душевним болестима и старости на дан 31.12.2014.

Врста сметњи у развоју, инвалидитета и душевне болести	Узраст на дан 31.12.2014.							УКУПНО
	0 – 2	3-5	6 – 14	15 – 17	18 – 25	26 - 64	65+	
Телесни	0	0	0	0	3	4	0	7
Сензорни	0	0	0	0	0	5	0	5
Интелектуалне потешкоће	0	0	43	76	279	673	18	1089
Душевне болести	0	0	0	0	2	3	0	5
Вишеструки (истовремено присуство 2 или више сметњи, тешкоћа, инвалидитета код једне особе)	12	19	143	19	45	55	0	293
Перзвазивни развојни поремећаји (аутизам, Ретов синдром, Аспергеров синдром и други развојни поремећаји)	0	0	1	1	6	11	0	19
Друго	0	0	0	0	0	0	0	0
УКУПНО	12	19	187	96	335	751	18	1418

Подаци о **образовној структури корисника са сметњама у развоју** показују да од укупно 649 деце и младих, колико их је било на смештају 31.12.2014., њих 72.9% нису обухваћени образовним процесом, било да не похађају школу или су напустили школовање (Табела 27).

Од 346 деце и младих који су обухваћеним неким видом образовања, највише их похађа специјалну основну школу (23.4%), затим специјалну средњу школу (17.6%), а 23 корисника иду у школу за основно образовање одраслих (6.6%). Једно дете иде у редовну средњу школу, а ниједно у редовну основну школу.

Кад је реч о деци предшколског узраста, од укупно 19 деце узраста 3-5 година на дан 31.12., само седморо деце је похађало предшколску установу.

Табела 27 - Образовни статус деце и младих према врсти школе на дан 31.12.2014.			
Врста школе	Деца	Млади	УКУПНО
Не похађа предшколску установу, а предшколског је узраста	24	0	24
Похађа предшколску установу	7	0	7
Не похађа основну школу, а основношколског је узраста	204	130	334
Редовна основна школа	0	0	0
Специјална основна школа	70	11	81
Редовна средња школа	0	1	1
Специјална средња школа	1	60	61
Школа за основно образовање одраслих	0	23	23
Студенти - виша и висока школа	0	0	0
Напустили школовање - неспособљени	7	100	107
УКУПНО	313	325	638

Подаци о образовном статусу корисника у периоду 2011-2014 (Табела 28) показују следеће неповољне трендове:

- мали проценат корисника који су обухваћени било каквим видом образовног процеса, па је и даље, више од половине корисника искључено из образовног процеса
- незнатан је обухват редовним школовањем, који је у опадању, а посебно је висок проценат оних који су основношколског узраста а не похађају основну школу и пораст удела деце која су предшколског узраста а не иду у обданиште
- пораст је оних особа које су напустиле школовање

Табела 28 - Образовни статус корисника домова за децу и младе са сметњама у развоју, 2011-2014	2011.	2012.	2013.	2014.
Предшколски узраст – не похађа предшколску установу	0	11.3%	2%	3.8%
Не похађа основну школу, а основношколског је узраста⁵	-	-	45.7%	52.4%
Редовно образовање (предшколско, основна и средња школа)	4.5%	2.3%	1.6%	1.3%
Школа за основно образовање одраслих	11.5%	9.6%	1.9%	6.6%
Специјална основна школа	59.8%	55.4%	36.1%	23.4%
Специјална средња школа	15.3%	20.3%	12.1%	17.6%
Студенти	0	0	0	0
Напустили школовање – неспособљени	6.4%	0.6%	0.6%	16.7%

Када је реч о **структури односа са сродницима** (Табела 29), од укупног броја корисника у 2014. години, 86% има сроднике. Од тог броја, готово половина нема никаквог контакта са сродницима, 17% се ретко виђа са њима, без предвидљиве динамике а само 24% корисника се редовно виђа са сродницима у дому и проводи викенде и празнике у породици.

Од укупног броја корисника који немају контакте са сродницима, готово половина су деца и млади (46%), а слична је ситуација и код корисника који се редовно виђају са сродницима – 49% су деца и млади.

Међу корисницима који немају сроднике, доминантна узрастна група су одрасли (47.5%), следе деца и млади (40.7%) и на крају старији (11.8%).

Табела 29 - Структура корисника према начину одржавања контаката са сродницима, укупно у 2014. години

Начин одржавања контаката	Деца	Млади	Одрасли	Старији	Укупно
Редовно (најмање једном месечно) се виђа са сродницима у дому и проводи викенде и празнике у породици	42	63	121	0	226
Редовно се виђа са сродницима у дому (најмање једном месечно)	31	46	67	0	144
Повремено (мање од једном месечно) се виђа са сродницима у дому	40	37	80	1	158
Ретко се виђа са сродницима, без предвидљиве динамике	38	66	133	3	240
Без контаката	186	115	348	7	656
Нема сродника	6	18	28	7	59
УКУПНО	343	345	777	18	1483

Подаци о старатељској заштити показују да је у 2014. највећи број корисника био под непосредним старатељством (36.9%), нешто мањи број за старатеља има сродника или другу блиску особу (33.8%) док 29.3% корисника није под старатељском заштитом (Табела 30).

Табела 30 - Структура корисника на смештају у току 2014. године према старатељској заштити, старости и полу

Вршилац дужности старатеља	Малолетни			Пунолетни			УКУПНО
	М	Ж	Укупно	М	Ж	Укупно	
Сродник или друга блиска особа	43	31	74	269	159	428	502
Непосредни старатељ	100	48	148	225	174	399	547
Колективни старатељ	0	0	0	0	0	0	0
Није под старатељством	64	57	121	169	144	313	434
УКУПНО	207	136	343	663	477	1140	1483

Током 2014.године, само **65** корисника је напустило установе за децу и младе са сметњама у развоју, од чега 28 деце и 37 пунолетних корисника. 38 корисника је изашло услед различитих разлога а 27 је умрло.

Као и у претходним годинама, доминантан разлог престанка смештаја је смрт корисника – 41.5%. Међу корисницима који су преминули је 5 деце и 22 пунолетна корисника.

Од укупно **28** деце који су напустили установу, највећи број њих је премештен у хранитељску породицу (35.7%), 7 је премештено у другу установу за смештај (25%), а 6 се вратило у биолошку/сродничку породицу (Табела 31).

Табела 31 - Број деце којима је у 2014. години престао смештај у установи према разлозима престанка смештаја

Разлог престанка смештаја	0 – 2	3 – 5	6 - 14	15 – 17	УКУПНО
Створени услови за повратак у биолошку/сродничку породицу	4	0	1	1	6
Створени услови за усвојење	0	0	0	0	0
Премештени у хранитељску породицу	4	2	4	0	10
Престанак потребе за смештајем услед осамостаљивања	0	0	0	0	0
Премештени у другу установу за смештај	0	0	5	2	7
Премештени у малу домску заједницу	0	0	0	0	0
Самовољно напустили установу	0	0	0	0	0
Умрли	2	1	1	1	5
Напустили установу из неког другог разлога	0	0	0	0	0
УКУПНО	10	3	11	4	28

Од 37 пунолетних корисника који су у 2014. напустили установу, једна млада и пет одраслих корисника се вратило у природну породицу (16.2%), премештај у другу установу је разлог изласка из установе за 16.2% корисника; једна млада особа је премештена у породични смештај, а за једног одраслог је смештај престао услед осамостаљивања (Табела 32).

Табела 32 - Број пунолетних корисника којима је у 2014. години престао смештај у установи, према разлозима престанка смештаја

Разлог престанка смештаја	Млади	Одрасли	Старији	Укупно
Створени услови за повратак у биолошку/сродничку породицу	1	5	0	6
Премештени у другу установу	4	2	0	6
Премештени у другу породицу/породични смештај	1	0	0	1
Престанак потребе за смештајем услед осамостаљивања	0	1	0	1
Самовољно напустили установу	0	0	0	0
Умрли	6	16	0	22
Напустили установу из неког другог разлога	0	1	0	1
УКУПНО	12	25	0	37

3.2.3. О стручном раду са корисницима домског смештаја

Подаци који се прикупљају о стручном раду се односе на:

- број корисника за који је стручни тим установе у извештајној години урадио процену
- број корисника за који је утврђен потребан степен подршке
- број корисника за које је утврђен потребан степен подршке према процењеним степенима подршке
- број корисника за које је урађен план услуга

Треба имати у виду да је у 2013. године започела едукација стручних радника за примену Скале функционалне ефикасности (утврђивање степена подршке) и да је примена Скале неуједначена и није у потпуности заживела.

У односу на 2013. годину, **поростао је број деце и младих за које је стручни тим установа извршио процену**, са 60% у 2013. на 72.6% у 2014. (Табела 33). Тај број је, међутим, и даље у раскораку са укупним бројем деце и младих на домском смештају.

Табела 33 - Број корисника за које је урађена процена, 2013-2014	2013.	2014.
Деца	283	289
Млади	162	211
Одрасли	424	377
Старији	15	1
УКУПНО процена	884	878
Укупан број деце и младих у установи	741	689
Удео деце и младих за које је урађена процена у односу на укупан број деце и младих	60%	72.6%

Подаци из годишњих извештаја показују мали број корисника за које су стручни радници у установи утврдили потребан **степен подршке** (Табела 34). Овај број се у 2014. години смањило, и не обухвата ни половину од укупног броја корисника.

Табела 34 - Број корисника за које утврђен потребан степен подршке, 2013-2014	2013.	2014.
Деца	283	214
Млади	162	73
Одрасли	424	292
Старији	15	15
УКУПНО корисника са утврђеним степеном подршке	884	594
Укупан број деце и младих у установи	741	689
Удео деце и младих за које је утврђен степен подршке у односу на укупан број деце и младих	60%	41.6%

3.2.4. Корисници према изложености насиљу

У 2014. години, интерни тимови установа евидентирали су укупно осам пријава/жалби због насиља над корисницима.(Табела 35).

Органу старатељства, интерни тимови су упутили укупно седам пријава због насиља над корисницима. Ради се о физичком насиљу над двоје деце (дечак и девојчица), две младе особе и три одрасле.

Када је реч о врсти насилника, у два случаја је реч о запосленима у установи, у четири случаја насилник је корисник у установи, а у једном случају као насилник је означен неко други.

Покренуто је укупно шест кривичних пријава у 2014., а само је једна кривична пријава у случају физичког злостављања корисника од стране запосленог у установи.

Број жалби упућених интерном тиму установе због насиља над корисницима, као и број пријава које је интерни тим установе прослеђивао органима старатељства, указује да се ради о веома малом броју пријава које резултирају још мањим бројем поднетих кривичних пријава.

Табела 35 - Број пријава/жалби евидентираних од стране интерног тима установе због насиља над корисницима

	2011.	2012.	2013.	2014.
Деца	-	-	2	3
Млади	-	-	6	2
Одрасли	-	-	2	3
Старији	-	-	0	0
Укупно	3	1	10	8

3.3 ПОДАЦИ О КОРИСНИЦИМА ДОМСКОГ СМЕШТАЈА У ЗАВОДИМА ЗА ВАСПИТАЊЕ ДЕЦЕ И МЛАДИХ

Установе за васпитање деце и омладине су установе које у систему социјалне заштите обезбеђују збрињавање, васпитање и образовање, професионално оспособљавање и здравствену заштиту деци и омладини са поремећајима у понашању, и предузимају одговарајуће мере ради спречавања даљег нарушавања друштвених норми, вршење престопа и вршење кривичних дела. Према члану 127. Закона о социјалној заштити у установама за васпитање деце и омладине спроводе се васпитне мере у складу са посебним законом.

У складу са посебним прописима (Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетника) у установу се примају малолетници са изреченом васпитном мером упућивања у васпитну установу.

Према Уредби о мрежи установа, услуге смештаја у завод, прихватилишта и прихватне станице за децу и омладину са проблемима у понашању и у сукобу са законом у Републици Србији, као и услуге предузимања мера спречавања даљих вршења кривичних дела и престопа деце и омладине, пружају се у укупно три установе у Србији:

1. Установа за васпитање деце и омладине Београд
2. Установа за васпитање деце и омладине Књажевац
3. Установа за васпитање омладине Ниш

Структура и карактеристике деце и младих у установама за васпитање деце и омладине у 2014. години биће приказане у три целине. Карактеристике корисника према старости, полу и начинима упућивања у установу, биће приказане у првом делу. Затим ће бити приказане карактеристике корисника према кључним димензијама: разлог смештаја и дужина боравка, сметње у развоју, образовна структура, квалитет и динамика односа са породицом и сродницима, старатељска заштита и разлози престанка смештаја. У трећем делу приказа корисника на смештају биће приказани корисници према изложености насиљу.

3.3.1. Карактеристике корисника према старости, роду, пребивалишту и разлозима смештаја

У 2014. години у установама за васпитање услугу домског смештаја је користило укупно 105 корисника, а на дан 31.12.2011. године 74 корисника. Број корисника у установама је неколико година уназад на истом,односно сличном нивоу (2012 – 118, 2011 – 114, 2010 – 115). Међутим, ове установе у оквиру различитих организационих јединица⁶ смештају много више корисника о чему је било речи у првом делу извештаја.

У полној структури доминирају дечаки, који чине 83,8% корисника, уз благи пораст дечака у односу на девојчице (2011 - 75,4%, 2010 - 78,4% дечака).

Удео малолетника у установама у 2014. години износи 73,33%, а од тог броја 25,97% су деца од 7 - 13 година старости. У установама у 2014. је било једно дете до девет година, а доминира узраст деце од 14 до 18 година..

Као **разлог смештаја**, односно **начин упућивања у установу** у 2014. години, 53,33% корисника је у установу упућено по одлуци суда, а 46,66 % корисника је смештено по одлуци органа старатељства. У односу на претходни период,запажа се благи пораст корисника који у установу долазе на основу одлуке суда .

3.3.2. Корисници према дужини боравка, сметњама у развоју, образовању, контактима са породицом, старатељској заштити и разлозима престанка смештаја

Подаци о **дужини боравка** указују да је и у 2014. години укупно 41 корисник боравио у установи до годину дана, односно 39,04%. Највећи је удео корисника који у установи бораве између једне и две године, њих је били укупно 50, односно 47,61%. Најмањи је удео оних који у установи бораве дуже од пет година, у 2014. години их је било троје, а присутан је тренд смањења удела тих корисника у укупном броју корисника.

⁶ Центар за смештај малолетних странаца без пратње родитеља, Прихватилиште за децу и младе и Прихватна станица за децу и младе

Од укупно 105 корисника, у 2014. години, поред проблема у понашању код већине корисника су присутни и други проблеми у функционисању. Највише је оних са сметњама психијатријске природе, укупно 48 корисника, или 45,71%, а затим оних који злоупотребљавају психоактивне супстанце (41 корисник, или 39.04%). Из табеле која следи, јасно је да је код једног броја корисника присутно истовремено више различитих проблема, што додатно оптерећује њихов даљи развој.

Када је реч о обухвату корисника **образовањем**, сви корисници установа за васпитање похађају школе. На дан 31.12.2014. године највише корисника, односно 45,94%, је похађало редовну основну школу, затим са 39,18% следе они који похађају редовну средњу школу.

Са родитељима и члановима породице је редовно **контактирало** и проводило викенде и празнике у породици 44,59,% корисника. Са породицом не контактира уопште 13,5% корисника. Остали корисници (изузимајући кориснике који редовно контактирају, или не контактирају опште) имају повремене, ретке контакте и ретке и повремене посете у оквиру дома.

Када је реч о **старатељској заштити**, највећи број корисника је под непосредним старатељством (58,10%), док је за 21,62% корисника сродник или друга блиска особа вршилац дужности старатеља. Сличан проценат, тачније 20,27 % корисника није под старатељством. У односу на претходне две године, настављен је тренд непосредног старатељства као доминантног облика старатељства .

У току 2014. године 39 корисника је напустило установу за васпитање. Међу **разлозима престанка смештаја** код седам корисника се радило о истицању васпитне мере. Према највећем броју корисника, њих 15 или 38,46 %, је примењен рестриктивнији облик заштите, односно упућени су у Васпитно – поправни дом. У другу установу за васпитање су премештена два корисника, и два корисника су самовољно напустила установу. Укупно 13 корисника је у току године изашло из установе због других разлога. Међу најчешћим разлозима су: отпуштени услед завршеног процеса ресоцијализације, вратили се у биолошку породицу, повратак у сродничку породицу, смештај у хранитељску породицу, смештај у другу установу за децу и младе или смештај у интернат

У току 2014. године велики број корисника је био стално или повремено укључен у различите **програмске активности** које се реализују унутар ових установа као саставни део њиховог програма рада. Највећа укљученост је била у васпитне програме рада, затим у културно-забавне, спортско-рекреативне садржаје и програме подршке осамостаљивању.

3.3.3. Корисници према изложености насиљу

У 2014. години у установама за васпитање деце и младих евидентирано је укупно 16 случајева насиља. То је значајан пад у евидентирању насиља у односу на претходни период. У 81,25% случајева жртве насиља су били корисници мушког пола.

Према **врсти насиља** најраспрострањеније је физичко насиље са 56,25 %, док су емоционална и сексуална злоупотреба и експлоатација подједнако заступљене.

Према **врсти насилника** у једном случају је реч о особи ван установе, док је у свим осталим случајевима реч је о другом кориснику. Такође, највећи број насилника је мушког пола.

ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ

Формат за извештавање установа, уз сва ограничења која има, омогућава праћење основних карактеристика у раду установа и корисничких група које указују на неколико крупних проблема везаних за институционално збрињавање деце и младих који су присутни низ година уназад.

Када су у питању стандарди са којима би стање у пракси требало поредити, можемо се ослонити на Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга, који је ступио на снагу 22. 05. 2013. године, али који се још не може узимати као основа за праћење и извештавање, с обзиром да је установама омогућен одложен рок за усклађивање са стандардима које прописује овај правилник.

И даље је најпроблематичнија област институционалног збрињавања деце и младих је превелик број деце и младих по једној установи. Иако Србија има ниску стопу институционализације, проблем су велике установе резиденцијалног типа које још увек нису систематски кренуле у трансформацију. Реч је о четири велике институције које смештају између 186 и 567 корисника, у просеку око 290 корисника свих старосних категорија. Пројектовани број од 50 корисника који прописује Закон о социјалној заштити и регулише Правилник о стандардима, као и други захтеви усклађивања, биће велики изазов установама, али и систему социјалне заштите у целини.

На другом месту је проблем хетерогености старосне структуре корисника, односно присуство свих старосних категорија (деце, младих, одраслих и старијих) у установама за децу и младе, посебно у установа за децу и младе са сметњама у развоју. Овај проблем је последица дугог боравка у установама специјализованим за кориснике са инвалидитетом. Највећи број корисника у установи борави десет и више година (67%), при чему је проценат корисника који су на смештају 20 и више година – 33.1%.

Следећи проблем са којим се систем социјалне заштите суочава је висока заступљеност деце и младих са сметњама у развоју у свим установама за децу и младе. Наставља се тренд високог удела корисника са сметњама у развоју/инвалидитетом на смештају у установама за децу и младе, са 88% у 2013. на 90 %, у 2014. години, док су сви корисници домова за децу и младе са сметњама у развоју и особе са сметњама у развоју/инвалидитетом.

Проблем је обухват деце и младих у установама образовањем. Иако прави обухват припадајућим нивоима образовања према старости није могуће израчунати услед

недостатка микроподатака, веома је висок удео деце која нису обухваћена редовним или специјалним образовањем (предшколско образовање, редовне основне и средње школе, односно специјалне школе за децу и младе са сметњама у развоју). Још увек је више од половине деце и младих из домова за децу и младе и већина деце и младих у домовима за децу са сметњама у развоју искључено из образовног система. Неукљученост у образовање потпуно ограничава ову децу и младе да се укључе у друштво и заједницу, а на дужи рок их везује за институције резиденцијалног типа и претвара у зависне и искључене чланове без икаквих ресурса.

Проблем насиља у домовима и даље бележи пад. Међутим, податке превасходно треба посматрати као случајеве који су регистровани и евидентирани, а не као поуздане податке на основу којих је могуће документовати распрострањеност насиља у установама, што би захтевало посебну анализу.

Иако подаци на основу којих је сачињен овај извештај не дају могућности да се подробније испитају фактори који доводе до институционализације деце и младих, основни налази анализе извештаја о раду установа за децу и младе пружају основу да се укаже на потребу за ургентном, кохерентном и систематском подршком примарној породици. На овај закључак указују следећи налази:

- доминантни разлози смештаја у домовима за децу и младе и домовима за децу и младе са сметњама у развоју су немогућност родитеља да одговоре на потребе детета и неадекватно породично старање;
- дуг боравак корисника;
- у старатељској заштити доминира непосредно старатељство;
- половина деце и младих је без правог контакта са најближим сродницима и број оних који контактирају са сродницима се смањује кроз године;
- место пребивалишта породица и сродника (корисника пре смештаја у установу) су у већини територије других општина што умањује могућност контаката;
- средина из које корисници најчешће долазе у установу је биолошка породица;
- повратак у биолошку породицу као разлог престанка смештаја за децу је порастао и чини 35% од укупног броја разлога. То је још увек недовољно у односу на број деце у установама, поготову када се упореди са дужином боравка деце у дому.

Подаци из извештаја не омогућавају увиде у потребе и задовољство корисника и услове и капацитете за пружање услуга запослених. Међутим, наративни извештаји установа указују на бројне проблеме са којима се запослени радници у домовима сусрећу, на пример пораст броја деце са психијатријским тешкоћама, на њихову оптерећеност и потребу за различитим видовима финансијске и стручне подршке.

Изјашњавање о потребним обукама запослених указује на мотивисаност и потребу за унапређењем њихових професионалних знања и капацитета.

Из наведених закључака произлази да је у наредном периоду потребно предузети следеће активности:

- Преиспитати постојеће и креирати нове државне програме подршке деци и младима и запосленима у установама са становишта њихових специфичних потреба и проблема. У ове процесе треба укључити и кориснике услуга смештаја (децу, младе и њихове родитеље) и запослене стручне раднике како би могли да утичу на обликовање ових програма у складу са реалним потребама и потенцијалима;
- Кроз процес трансформације потребно је да одређени број установа у наредном периоду ускладе смештајне капацитете и број корисника са нормативима;
- Кроз процес трансформације установа за децу и младе даље развијати мале домске заједнице;
- Даље развијати локалне услуге – услуге дневних боравака, становања уз подршку, подстицање самосталног живота и др.;
- Развијати механизме саветодавне, психолошке и финансијске подршке примарној породици;
- Обезбедити додатне едукације потребне професионалцима ангажованим у раду са децом и младима, развијати програме едукације и професионалног напредовања пружалаца услуга;
- Даље развијати систем евиденције и прикупљања одговарајућих података и индикатора о карактеристикама корисника, пружаоцима услуга, услугама и квалитету услуга;
- Развити систем контроле квалитета социјалних, здравствених и других услуга кроз систем супервизије, мониторинга и евалуације.